

کاریکلمات در گستره ادبیات فارسی

(سیری در پیشینه و ویژگی های کاریکلماتور با تکیه بر آثار پرویز شاپور)

مولفان:

دکتر یحیی طالبیان

فاطمه تسلیم جهرمی

۱۳۸۵ - ۱۳۹۰

سرشناسه:	طالبیان، یحیی، ۱۳۳۵-
عنوان و نام پدیدآور:	کاریکلماتور در گستره ادبیات فارسی (سیری در پیشینه و ویژگی‌های کاریکلماتور با تکیه بر آثار پرویز شاپور) یحیی طالبیان، فاطمه تسلیم جهرمی.
مشخصات نشر:	تهران: فصل پنجم، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری:	[۲۹۶] ص.
شابک:	978-600-6261-83-6
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
موضوع:	شاپور، پرویز، ۱۳۷۸
موضوع:	کاریکلماتور ایران
موضوع:	طنز فارسی قرن ۱۴
شناسه افزوده:	تسلیم جهرمی، فاطمه، ۱۳۶۰
رده‌بندی کنگره:	۲۱۳۹۱ ک ۲ ط / ۱۷۲۹ NC
رده‌بندی دیویی:	۷۴۱/۵۱۵۵
شماره کتابشناسی ملی:	۲۸۲۹۸۶

فصل پنجم

ناشر تخصصی شعر

کاریکلماتور در گستره ادبیات فارسی یحیی طالبیان - فاطمه تسلیم جهرمی

ناشر: فصل پنجم

چاپ اول: تهران ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

صفحه آرا: محسن بیگی

لیتوگرافی: سحر، چاپ: شامین، صحافی: خیام

شابک: ۹۷۸ ۶۰۰ ۶۲۶۱ ۸۳-۶

بها: ۱۰،۰۰۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

صندوق پستی ناشر: ۱۴۶۶۵/۱۵۹۵

مرکز پخش: میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه مهدزاده، شماره ۴، واحد ۱۰

تلفن: ۶۶۹۰۹۸۴۷ ۶۶۹۰۹۸۴۸ تلفکس: ۰۹۱۲۱۵۹۱۸۹۱

سایت فصل پنجم: www.Fasle5.ir

فهرست مطالب

سخن مؤلفان.....	۱۳
مقدمه.....	۱۵

فصل اول: تعاریف و کلیات.....

۱-۱- شناخت کاریکلماتور.....	۲۱
۱-۱-۱- کاریکلماتور چیست.....	۲۳
۱-۱-۲- واژه شناسی کاریکلماتور.....	۲۳
۲-۱- خاستگاه خنده، طنز و کاریکلماتور.....	۲۵
۲-۱-۱- نظریه تفوق.....	۲۸
۲-۱-۲- نظریه آرامش.....	۲۸
۲-۱-۳- نظریه ناهماهنگی.....	۲۸
۳-۱- طنز و مطایبه در کاریکلماتور.....	۲۹
۱-۳-۱- ماهیت طنز و مطایبه.....	۲۹
۲-۳-۱- ساختار معنایی طنز.....	۳۴
۳-۳-۱- ماهیت کاریکلماتور.....	۳۶
۴-۳-۱- پرویز شاپور، کاریکلماتور و طنز مدرن ایران.....	۳۹
۵-۳-۱- کاریکلماتور و گروتسک.....	۴۳
۴-۱- پیشینه و سیر تحول کاریکلماتور.....	۴۹
۱-۴-۱- تبارشناسی ادبی کاریکلماتور.....	۵۰
۲-۴-۱- جریان شناسی تاریخی و ادبی دهه ۱۳۳۰ تا اواخر دهه ۱۳۴۰ شمسی.....	۵۴
۳-۴-۱- زمینه و دلایل پیدایش کاریکلماتور.....	۵۶
۴-۴-۱- مختصری از زندگی و احوال پرویز شاپور.....	۶۸
۵-۴-۱- سیر زندگی پرویز شاپور و فروغ فرخزاد به روایت نامه‌ها و اشعار فروغ.....	۷۰
۶-۴-۲- مروری بر افکار، اندیشه‌ها و شخصیت پرویز شاپور.....	۷۴
۷-۴-۲- فعالیت مطبوعاتی پرویز شاپور.....	۷۶
۸-۴-۲- کتاب شناسی آثار پرویز شاپور.....	۷۸
۹-۴-۲- مختصری درباره‌ی کاریکلماتورنویسان پس از پرویز شاپور.....	۸۲
۵-۲- یادداشت‌های فصل اول.....	۸۴

فصل دوم: ویژگی‌ها و شاخصه‌های کاریکلماتور.....

۱-۲- ویژگی‌ها و شاخصه‌های کاریکلماتور.....	۸۷
.....	۸۹

۱۶۶	۲-۲-۲-۴-۲ فضاسازی کاریکاتوری
۱۷۱	۳-۲-۲-۴-۲ عناصر تصویر پردازی
۱۷۲	۱-۳-۲-۲-۴-۲ مجاز
۱۷۳	۲-۳-۲-۲-۴-۲ تشبیه
۱۷۵	الف) تشبیه تمثیلی (تمثیل)
۱۷۶	۳-۳-۲-۲-۴-۲ استعاره
۱۷۶	الف) استعاره مبرحه
۱۷۷	ب) استعاره مکيه
۱۷۷	ج) استعاره تهکيه / عناديه
۱۷۸	د) تشخیص (جاندارانگاری)
۱۷۹	۴-۳-۲-۲-۴-۳ حسامزی
۱۸۰	۳-۲-۲-۴-۳ تصاویر بار و کسی
۱۸۲	۳-۲-۲-۴-۳ صنایع بدیعی تصویر ساز
۱۸۲	الف) مبالغه، اغراق، غلو
۱۸۵	ب) تجاهل العارف
۱۸۶	ج) جمع
۱۸۶	د) تفریق
۱۸۷	ه) جمع و تفریق
۱۸۸	و) تجسم
۱۸۹	۳-۲-۴-۲ بازی های زبانی بیانی
۱۹۳	۱-۳-۲-۴-۲ جناس
۱۹۴	۲-۳-۲-۴-۲ ایهام
۱۹۷	۳-۳-۲-۴-۲ استخدام
۱۹۸	۴-۳-۲-۴-۲ تبادر
۱۹۹	۵-۳-۲-۴-۲ ایهام
۲۰۱	۶-۳-۲-۴-۲ کنایه
۲۰۳	۷-۳-۲-۴-۲ تلمیح
۲۰۳	۸-۳-۲-۴-۳ تضاد / تقابل
۲۰۴	۹-۳-۲-۴-۲ قلب مطلب
۲۰۵	۴-۲-۴-۲ دیگر شیوه ها و شگردهای آفرینش کاریکلماتور
۲۰۵	۱-۴-۲-۴-۲ مراعات النظر
۲۰۶	۲-۴-۲-۴-۲ لف و نشر
۲۰۷	۲-۴-۲-۴-۲ هنجار گریزی های کاریکلماتور

۲۰۸	الف) آشنایی زدایی / خلاف آمد
۲۱۰	ب) غافلگیری / پوانت
۲۱۳	ج) حسن تعلیل
۲۱۴	د) دلیل عکس
۲۱۵	ه) ارسال المثل
۲۱۷	و) نقیضه تضمین
۲۲۰	ز) استثنای منقطع
۲۲۰	ح) حرف نمایی
۲۲۱	ط) احواله به محال
۲۲۱	ی) توضیح و اضمحاط
۲۲۲	۲-۴-۳- انواع کاریکلماتور
۲۴۹	۲-۴-۳-۱- انواع کاریکلماتورهای پرویز شاپور
۲۲۳	۲-۴-۳-۱- بازی با کلمات
۲۲۳	۲-۴-۳-۲- شعر
۲۲۴	۲-۴-۳-۳- جملات قصار
۲۲۴	۲-۴-۳-۴- تصویرسازی فیلسوفانه ترا واقع
۲۲۵	۲-۴-۳-۵- انتقاد از وضعیت ها
۲۲۶	۲-۴-۳-۲- انواع کاریکلماتور از نظر موضوع
۲۲۶	۲-۴-۳-۳- انواع کاریکلماتور از نظر صورت و معنا
۲۲۷	۲-۴-۳-۱- کاریکلماتورهای زبان گرا / لفظ گرا
۲۲۷	۲-۴-۳-۲- کاریکلماتورهای تصویر گرا
۲۲۸	۲-۴-۳-۳- کاریکلماتورهای معنی گرا / محتوا گرا
۲۲۹	۲-۴-۴- اهداف و اغراض و دستاوردهای کاریکلماتور
۲۳۱	۲-۴-۵- یادداشت های فصل سوم

۲۳۳	فصل سوم: اشکال بیانی مشابه
۲۳۵	۳-۱- در آمد
۲۳۵	۳-۲- اشعار کوتاه
۲۳۶	۳-۲-۱- هایکو
۲۳۹	۳-۲-۲- شعر ک
۲۴۰	۳-۲-۳- طرح / ترانک
۲۴۲	۳-۲-۴- فرانو
۲۴۴	۳-۳- امثال و حکم

۲۴۵.....	۱-۳-۳. کلمات قصار.....
۲۴۸.....	۲-۳-۳. امثال سایر.....
۲۵۵.....	یادداشت‌های فصل سوم.....

فصل چهارم: پرویز شاپور و ادامه دهندگان سنت کاریکلماتورنویسی..... ۲۵۷

۲۵۹.....	۱-۴. تأثیر کاریکلماتورهای پرویز شاپور بر کاریکلماتور نویسان پس از انقلاب.....
۲۶۲.....	۲-۴. همایش‌ها، کارگاه‌ها و جشنواره‌های کاریکلماتور.....
۲۶۳.....	۳-۴. گزینه‌ای از کتاب‌شناسی مجموعه‌های کاریکلماتور.....

سخن آخر..... ۲۷۰

فهرست اعلام و اشخاص..... ۲۷۳

منابع و مأخذ..... ۲۸۳

www.ketab.ir

ای خدا ای فضل تو حاجت روا
این قدر ارشاد، تو بخشیده‌ای
قطره دانش که بخشیدی ز پیش
گر خطا گفتیم اصلاحش تو کن
با تو یاد هیچ کس نبود روا
تا بدین بس عیب ما پوشیده‌ای
متصل گردان به دریا‌های خویش
مصلحتی تو ای تو سلطان سخن

منتقدان طنز نویسی را بالاترین درجه‌ی نقد ادبی دانسته‌اند، از این رو یکی از ضروری‌ترین مطالعات پژوهش‌های ادبیات فارسی، شناسایی و معرفی سبک‌ها، گونه‌ها و قالب‌های گوناگون ادبی است که در پیوند با طنز و مطایبه پدید آمده‌اند.

متأسفانه طنز پژوهی در گذشته‌ی ادبی ما نمود چندانی نداشته و تنها در سال‌های اخیر این رشته از علم و ادب مورد توجه حوزه‌های ادبی، دانشگاهی و آکادمیک کشور قرار گرفته است. در این میان، جای خالی پژوهش‌هایی درباره‌ی انواع طنز، سبک‌های طنز، فلسفه‌ی طنز، تاریخ ادبیات طنز فارسی و گونه‌های نوین طنز در حیطه‌ی طنز و مطایبه‌ی فارسی احساس می‌شود و این امر توجه و تدقیق دانشجویان، اساتید و حوزه‌های ادبی هنری کشور را می‌طلبد.

اما مجموعه‌ای که پیش رو دارید حاصل تحقیقات مؤلفان بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ در زمینه‌ی کاریکلماتور است. از آن‌جا که این پژوهش نخستین اثر در حوزه‌ی کاریکلماتور پژوهی است و در حوزه‌ی طنز پژوهی کار تازه‌ای به شمار می‌رود، بی‌گمان از نقص‌ها و لغزش‌ها به دور نبوده است.

شاید اندکی توجه به دشواری‌های این تحقیق نظیر: فقدان منابع تحقیقی اصیل و دست‌اول یا در دسترس نبودن آن‌ها، فقدان تحقیقات مشابه جهت تعیین الگوی کار، به رسمیت شناخته نشدن این قالب در برخی از مجامع و مراجع دانشگاهی، عدم ترجمه‌ی منابع خارجی، یکدست نبودن آثار کاریکلماتوری و... بتواند پاسخی به این کاستی‌ها باشد. به تعبیر مرحوم دکتر معین این کاری است که توانسته‌ایم ولی آن نیست که خواسته‌ایم... با این حال امید است اساتید، پژوهشگران و سایر فرهیختگان، مؤلفان را از نظریات محققانه و ارجمند خویش بی‌نصیب نگذارند.

در پایان بر خود واجب می‌دانیم از کسانی که در به انجام رساندن این اثر باری‌مان دادند، تشکر و قدردانی کنیم؛ به ویژه استاد فرهیخته، سرکار خانم دکتر مهندسخت فرح‌نیا که در به سرانجام رسیدن این تحقیق نقش داشته‌اند. همچنین خانواده‌های مؤلفان که حمایت همه‌جانبه‌ی خود را از ما دریغ نکرده‌اند.

عذرم پذیر و جرمم به ذیل کرم ببوش

دکتر یحیی طالبیان - فاطمه تسلیم جهرمی مهر ماه ۱۳۹۰

«کاریکلماتور» گونه‌ای از نثر کوتاه و طنزآمیز معاصر است که برخی از ادبا آن را به عنوان نوع ادبی مورد توجه قرار داده‌اند که از ترکیب دو کلمه‌ی «کاریکاتور» و «کلمات» به وجود آمده است، «احمد شاملو»، به نوشته‌های «پرویز شاپور» (۱۳۷۸: ۱۳۰۲) کاریکاتوریست و طنزپرداز معاصر اطلاق کرد و تحت همین عنوان برای نخستین بار در ۲۱ خرداد ماه ۱۳۴۶ در مجله‌ی «خوشه» به چاپ رساند و با وجود مخالفت‌های برخی به ساختار مجبور این کلمه، کاریکلماتور جای خود را در ادبیات معاصر ایران باز کرد. کاریکلماتور گونه‌ای از نثر کوتاه طنز و مطایبه آمیز است که با نگرشی متفاوت به دنیا و پدیده‌های پیرامون به قصد برجسته‌سازی توجه می‌کند و در نزد برخی به «کاریکاتوری که با کلمات بیان می‌شود» تعریف شده است.

از مهم‌ترین ویژگی‌های کاریکلماتور می‌توان به ایجاز و کوتاهی، تصویرپردازی، استفاده از بازی‌های زبانی، بانی و هنجارگریزی اشاره کرد.

این گونه از لحاظ موضوع و مضمون، دسته‌ها و قالب‌های متفاوتی چون منتقدانه، شاعرانه، فیلسوفانه و ... را در بر می‌گیرد اما به نظر می‌رسد بهترین تقسیم‌بندی آن، تقسیم به سه دسته‌ی کاریکلماتورهای لفظ‌گرا، تصویرگرا و معناگرا باشد. کاریکلماتور از لحاظ تخیل و استفاده از آرایه‌های ادبی و موزونی گاه به شعر پهلومی‌زند و در مواردی با جملات قصار و مثل‌ها، قابل مقایسه است؛ اگرچه نباید فراموش کرد که کاریکلماتور با استفاده از پیشینه‌ی جملات قصار بود که به عرصه وجود نهاد. وجه مشترک گونه‌های مختلف کاریکلماتور، مضمون‌سازی است.

از شاپور ۸ کتاب کاریکلماتور منتشر شد که نخستین آن در سال ۱۳۵۰ و آخرین آن‌ها در سال ۱۳۸۲ بود. بعدها کار وی مورد استقبال نویسندگان بسیاری قرار گرفت و تا حوزه‌ی تأثیر در شعر نو پیش رفت و بسیاری از شاعران سوزن‌نالت و پست مدرن از این شیوه در اشعار خود بهره‌ی بسیاری بردند. پیروان شاپور را واقعاً نمی‌توان شماره کرد، اگر چه بیشتر آن‌ها هنوز در سایه‌ی وی بوده و هستند.

به غیر از این، «پرویز شاپور» در ادبیات ما بیشتر به خاطر ازدواج و طلاق با فروغ فرخزاد شناخته شده است. هر چند شاپور جدا از زندگی پرفراز و نشیب و پر رمز و رازش با فروغ، تشخص فرهنگی و قلم خاص را خود دارا بود. وی به عنوان کاریکاتوریست و طنزنویسی پیشرو، با امضا و تشخص ویژه‌ی طرح‌هایش و امکانات معنایی که به مخاطب القامی کرد و با انتقال این توانایی در حوزه‌ی کلمات، نام خود را در تاریخ طنز معاصر ثبت کرد و مکتب تازه و بکری را در طنزنویسی نوین به وجود آورد. از این رو او به نام سراینده‌ی اندیشه‌های دیریاب نیز شناخته شده است.

شاپور در عرصه‌ی مطبوعات و در حوزه‌ی طنز و مطایبه و کاریکاتور، ۳۳ سال به

صورت گمنام فعالیت کرد و فقط سه دهه از زندگی وی در همکاری با روزنامه‌ی «توفیق» گذشت. از این رو شاپور را می‌توان پدر کاریکلماتورنویسی فارسی نامید چرا که این عنوان به وسیله‌ی کارها و پشتکار بسیار او به عنوان یکی از قالب‌های طنز به ادبیات فارسی و علاقه‌مندان آن معرفی گردید. وی کسی بود که طنز ترسیمی (کاریکاتور) و نوشتاری را در هم آمیخت و با عنوان «کاریکلماتور» دنیایی از خلاقیت و نوآوری را به جهان طنز ارائه کرد. هر چند کمتر از یک سال پس از مرگ فروغ و در آستانه‌ی ۴۴ سالگی شاپور نام کاریکلماتور متولد شد و بر سر زبان‌ها افتاد.

اما با توجه به رواج قالب‌های مینی مالیستی نظیر داستانک، شعرک، ترانک، طرح، هایکو، جملات قصار، فرانو و مجموعه‌های متعددی که تحت عنوان «کاریکلماتور» به چاپ رسیده‌اند، ضرورت توضیح و تشریح کاریکلماتور به عنوان یکی از قالب‌های رایج و پرطرفدار نثر موزون طنز آمیز در جامعه‌ی ادبی معاصر احساس می‌شود. با وجود این، تاکنون پژوهش مستقل علمی با تأکید بر روش‌های دقیق تحلیلی درباره‌ی کاریکلماتور انجام نگرفته است و این امر بررسی جامع و همه جانبه‌ی کاریکلماتور را به عنوان یکی از شاخه‌های نثر معاصر، برای مخاطبان عام و خاص ضروری می‌سازد.

به این ترتیب در فصل اول این پژوهش نخست به پیشینه و سیر این گونه‌ی ادبی پرداخته شده و با ذکر تعاریف و کلیاتی سعی در شناخت کاریکلماتور و سرچشمه‌های آن شده است. سپس توضیحاتی درباره‌ی کاریکلماتور، واژه شناسی، خاستگاه طنز و خنده و کاریکلماتور بر اساس سه نظریه رایج در این زمینه (نظریه تفوق، آرامش، ناهماهنگی)، رابطه طنز و مطایبه با کاریکلماتور، ماهیت طنز و مطایبه، ساختار معنایی طنز، ماهیت کاریکلماتور، پرویز شاپور، کاریکلماتور و طنز مدرن ایران، کاریکلماتور و گروتسک، پیشینه و سیر تحول کاریکلماتور، تبارشناسی ادبی کاریکلماتور، جریان‌شناسی تاریخی و ادبی دهه ۱۳۳۰ تا اواخر دهه ۱۳۴۰ شمسی، زمینه و دلایل پیدایش کاریکلماتور، مختصری از زندگی و احوال پرویز شاپور، مروزی بر افکار، اندیشه‌ها و شخصیت پرویز شاپور، سیر زندگی شاپور و فروغ، فعالیت مطبوعاتی پرویز شاپور، کتاب‌شناسی آثار پرویز شاپور و مختصری درباره‌ی کاریکلماتور نویسان پس از پرویز شاپور ارائه شده است.

در این فصل این آگاهی داده می‌شود که کاریکلماتور به عنوان یکی از شاخه‌ها و قالب‌های طنز معاصر را هم به عنوان سبک و هم به عنوان نوع ادبی می‌توان مورد بررسی قرار داد که خاستگاه آن طنز و مطایبه است. علاوه بر تبار ادبی که از کاریکلماتور می‌توان در جملات قصار و امثال سایر به دست داد، پیشینه‌ای از آن نیز در برخی از اضلاع اشعار سبک هندی یافت می‌شود.

اما کاریکلماتور نویسی نوین فارسی محصول تجربیات پاره‌ای از طنز نویسان دهه‌ی سی و چهل مانند مجابی، شاپور، منشی زاده، تنکابنی و اسدی پور در عرصه‌ی جملات موزون است که از جریانات ادبی این دهه‌ها یعنی تصویر آفرینی، درون گرایی و طنز و

انتقاد و اعتراض زاده‌ی آن دوران نیز تأثیر پذیرفته بود؛ گو این که شخص شاپور به عنوان جدی‌ترین نویسنده و ادامه دهنده‌ی این راه از شخصیتی شوخ و طناز، کم گو و ذهنی تخیل گرا برخوردار بود. با توجه به حضور این جریانات و بهره‌گیری از گروتسک و طنز تصویری و درون‌گرای کاریکلماتور می‌توان این گونه را از شاخه‌های طنز مدرن و حتی پست مدرن به شمار آورد.

در فصل دوم، شاخصه‌های کاریکلماتور در سه محور ویژگی‌های زبانی، ویژگی‌های فکری، ویژگی‌های ادبی، انواع کاریکلماتور و دستاوردها و اغراض آن، مورد بررسی قرار گرفته است.

ویژگی‌های زبانی به دلیل گستردگی به سه بخش کوچک‌تر یعنی ویژگی‌های آوایی، لغوی و نحوی تقسیم شده که در آن‌ها به موسیقی درونی و بیرونی کاریکلماتور با استفاده از آرایه‌های ادبی چون جناس، سجع و تکرار اشاره شده؛ در بخش ویژگی‌های لغوی به چینش هوشمندانه واژگان کاریکلماتور، زبان عامیانه و محاوره‌ای، قلت کلمات و ترکیبات بیگانه و هنجارگریزی از گانی با شواهدی پرداخته شده و میزان تکرار واژگان و ترکیبات به عنوان سوره در کل یک مجموعه و تازگی ترکیبات وصفی و اضافی کاریکلماتورها نیز مورد تحلیل قرار گرفته است.

در بخش ویژگی‌های نحوی، افعال و جملات کاریکلماتور مورد بررسی قرار گرفته‌اند. به این ترتیب که ابتدا ساختار جملات کاریکلماتوری به اعتبار فعل و جمله و سپس بسیط و غیر بسیط بودن افعال، زمان دستوری آن‌ها، شناسه فعلی و حذف فعل با ذکر بسامد و مثال مورد بررسی قرار گرفته و در بخش جملات به کوتاهی، سادگی و تکرار و تعدد روایات جملات کاریکلماتوری، به هم آمیزی ارکان جمله و حذف آن‌ها به همراه هنجارگریزی‌های نحوی سبکی و زمانی اشاره شده است.

در بخش ویژگی‌های فکری، به لزوم نگاه متفاوت به دنیای پیرامون در کاریکلماتورها و جهان بینی پرویز شاپور در کاریکلماتورهایش اشاره شده و مهم‌ترین موضوعات و مضامین کاریکلماتورهای وی در نه دسته‌ی برجسته‌ی مرگ و زندگی، زمان، پیری و بازنشتگی، امید و ناامیدی، مهربانی، تنهایی و اتزوا، گریز از رذالت، نوسالوژی بازگشت به کودکی و مفاهیم آب دسته بندی شده است.

سرانجام در آخرین ویژگی یعنی ویژگی‌های ادبی به شگردها و شیوه‌های ساخت یک کاریکلماتور در چهار دسته‌ی عمده یعنی ایجاز و اختصار، تصویرپردازی، بازی‌های زبانی بیانی و هنجارگریزی‌ها اشاره شده و آرایه‌های زیر مجموعه‌های هریک با شواهد توضیحات مشروح و مفصل به همراه معرفی انواع کاریکلماتور و دستاوردهای آن مورد بررسی قرار گرفته است. به این ترتیب در قسمت تصویرپردازی، آگاهی‌های در زمینه‌ی روند شناخت شاپور از تصویر و رابطه آن با نوشته، فضا سازی کاریکاتوری، عناصر تصویرپردازی در کاریکلماتورها (تشبیه، استعاره، مجاز، حس آمیزی، تصاویر پیرادو کسی،

اغراق، تجاهل العارف، جمع، تفریق، جمع و تفریق و تجسم) به دست خواهد آمد. در بازی‌های زبانی بیانی با ذکر مثال‌هایی به آرایه‌های زیر مجموعه‌ی این گروه (ابهام، کنایه، جناس، ابهام، قلب مطلب، استخدام، تلمیح، تبادر و تضاد) در کاریکلماتورهای پرداخته شده است. به غیر از این آرایه‌ها از دیگر شیوه‌ها و شگردهای ساخت کاریکلماتور مثل لف و نشر، مراعات نظیر و انواع هنجارگریزی‌ها مثل آشنایی زدایی، غافلگیری، ارسال المثل، نقیضه تضمین، استثنای منقطع، مراعات النظیر و... نیز اشاره رفته است.

در فصل سوم به توضیح درباره‌ی تفاوت‌ها و تشابهات کاریکلماتور با انواع ادبی مشابه و کوتاهی چون امثال و حکم، هایکو، طرح و ترانک شعری و فرانو اشاره شده است و این اشکال با کاریکلماتور مقایسه شده‌اند.

در فصل آخر (فصل چهارم) نیز درباره پرویز شاپور و ادامه دهندگان سنت کاریکلماتور نویسی سخن گفته شده و از تأثیر کاریکلماتورهای پرویز شاپور بر کاریکلماتور نویسان پس از انقلاب سخن رفته است.

اما نسل پس از شاپور از سه جنبه‌ی زاویه‌ی دید و نوع نگاه به دنیای پیرامون، شیوه‌ها و شگردهای کاریکلماتور نویسی و بازگویی مجدد سوژه‌ها و مضامین شاپور، تحت تأثیر وی قرار گرفتند که پاره‌ای از برجسته‌ترین این نویسندگان به همراه نمونه‌ی آثارشان در مقایسه با کاریکلماتورهای پرویز شاپور، در این فصل معرفی شده‌اند.

در پایان نیز گزیده‌ای از کتاب شش‌سی مجموعه‌های کاریکلماتور به همراه گزیده‌ای از مهمترین همایش‌ها، یادبودها و جشنواره‌های کاریکلماتور ارائه شده است.

مجموعه کاریکلماتورهای پرویز شاپور که از سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۸۴ منتشر گشته‌اند، نیز بیشترین شواهد و مثال‌های این تحقیق را تشکیل داده‌اند. این کتاب‌ها عبارتند از:

- ۱- کاریکلماتور ۱. ۱۳۵۰، انتشارات نمونه.
 - ۲- کاریکلماتور ۲. ۱۳۵۴، انتشارات بامداد.
 - ۳- کاریکلماتور ۳. (با گرد باد می‌رقصم). ۱۳۵۴، انتشارات مروارید.
 - ۴- کاریکلماتور ۴. (همه به ملاقات آینه می‌رویم). ۱۳۵۶، انتشارات مروارید.
 - ۵- کاریکلماتور ۵. ۱۳۶۶، انتشارات پرستش.
 - ۶- کاریکلماتور ۶. ۱۳۷۶، انتشارات مروارید.
 - ۷- کاریکلماتور ۷. (به نگاهم خوش آمدی) ۱۳۷۸، انتشارات گل آقا.
 - ۸- کاریکلماتور ۸. (پایین آمدن درخت از گریه) ۱۳۸۲، انتشارات مروارید.
- مجموعه‌ی این آثار در سال ۱۳۸۴ با نام «قلبم را با قلبت میزان می‌کنم» توسط انتشارات مروارید به چاپ رسید که به خاطر یک دست شدن ارجاعات، این کتاب به عنوان منبع اصلی انتخاب شده است. از این رو به دلیل تعدد ارجاعات به این مجموعه، با حذف تاریخ نشر به جای (شاپور، ۱۳۸۴: ۲۰)، به این صورت نقل شده است: (شاپور: ۲۰).

البته این پژوهش حاصل مطالعه در اکثر دفاتر، مجموعه‌ها و سایت‌های معتبر کاریکلماتور فارسی است و سعی شده از بیشتر نویسندگان دست کم شواهدی مورد بررسی قرار گیرد. از این رو به سبب تعدد این مجموعه‌ها و ارائه‌ی مشخصات چاپ آن‌ها در گزینهِی مجموعه‌های کاریکلماتور، از تکرار مجدد آنان در قسمت منابع و مآخذ خودداری گردیده است.

اما در این دفتر بنا به نیازمندی‌های خاصی، نگارندگان در یکی دو مورد بعضی از اصطلاحات ادبی را با توسعه‌ای بیشتر به کار برده‌اند. همچنین در پاره‌ای از موارد مجبور به تکرار برخی از مطالب شده‌ایم. اما حجم تفسیرها و توضیحات آن بنا به ضرورت مقام متفاوت است، زیرا کوشش بر آن بوده که اطلاعات مورد نیاز خواننده‌ی جدی و علاقه مند، از هر جهت فراهم آید و با این همه، به تعبیر دکتر شفیعی کدکنی، از هر گونه «برف انبار منابع دکوراتیو» و تزئینی و دادن اطلاعات حشو و حاشیه‌ای چشم پوشی شود. نکته‌ی آخر این که به علت زیر مجموعه‌های متعدد یک عنوان، زمانی که به زیر مجموعه‌ی هفتم یک عنوان اشاره می‌شود، برای پرهیز از سردرگمی و تکرار اعداد طولانی، از حروف ابجد استفاده شده است.